

วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่
อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

An analysis of the Buddhist principles appearing in the ceremony of parading the white elephant to ask for rain at Tha Doi Chae Temple.

Mae Tha District. Lamphun Province

พระครูบรรพตพัฒนชัย

พระครูสิริสุตานุยุต.รศ.ดร. Assoc. Prof. Dr. Phrakhrusirisutanuyut (Saman Candaransi)

ไพรินทร์ ณ วันนา Assist. Prof. Dr. Phrairin Na Wanna

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝน ของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน 2) เพื่อศึกษาพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และ 3) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนนั้น ได้แก่ (1.)หลักสัมปรายิกัตถประโยชน์มี 4 อย่าง 1).สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา 2) สीलสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล 3) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน 4) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา (2)หลักสามัคคีธรรม (3) หลักการมีส่วนร่วม (4) หลักศรัทธาความเชื่อในพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกเพื่อฝนของวัดหาดอ้อยแช่ก็ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกันกับพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกเพื่อฝนทั้งสิ้นส่วนในด้านพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกเพื่อฝนของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนนั้นมีมาช้านาน เป็นแห่งแรกที่มีพิธีแห่ช้างเผือกขอฝนในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน สาเหตุในการทำพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกเพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาล ชาวเกษตรกรสามารถทำการเกษตรได้อย่างปกติ

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม . พิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝน.วัดหาดอ้อยแช่

ABSTRACT

The research study An analysis of the Buddhist principles appearing in the ceremony of parading the white elephant to ask for rain at Ta Doi Chae Temple. Mae Tha District. Lamphun Province has the following objectives: 1) to study the Buddhist principles related to the white elephant parade asking for rain at Tha Doi Chae Temple. Mae Tha District. Lamphun Province; 2) to study the white elephant parade ritual at Tha Doi Chae Temple. Mae Tha District. Lamphun Province; 3) to analyze the Buddhist principles appearing in the white elephant parade asking for rain at Tha Doi Chae Temple. Mae Tha District. Lamphun Province.

The results showed that the principles related to the parade of white elephants asking for rain are as follows: (1) There are 4 principles of Samparayikattha benefits: 1) Sattasampada Accomplished with faith 2) Silasampada Accompanied by virtue 3) cagasampada Accomplished with charity 4) Panyasampada Accomplished by wisdom (2) Principle of unity (3) Principle of participation (4) The principles of faith and belief in the ceremony of parading the white elephant for rain at Wat Tha Doi Chae are all related. It is linked with the ritual of parading the white elephant for rain As for the ritual of parading the white elephant for rain at Tha Doi Chae Temple. Mae Tha District. Lamphun Province. it has been around for a long time. It was the first time that there was a parade of white elephants asking for rain in Mae Tha District. Lamphun Province for farmers can do farming normally.

Keywords: Buddhist principles. white elephant parade ceremony asking for rain. Wat Tha Doi Chae

บทนำ

ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกอำเภอร่องบัวขาวมีมานานับร้อยกว่าปี กล่าวคือ "พิธีแห่ช้างเผือก" เริ่มแรกจัดขึ้นที่ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอร่องบัวขาว จังหวัดลำพูน ถ้าหากปีใดเกิดวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติ บ้านเมืองเกิดแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แม่น้ำแห้งขอด ชาวบ้านจะ

จัดพิธีขอฟ้าของฝนขึ้นมา โดยเฉพาะจะทำกันในช่วงเดือนกรกฎาคม (เดือน 9 ของชาวล้านนา) ก่อนเข้าพรรษา เพราะเป็นฤดูกาลที่ชาวนาต้องหว่านกล้าข้าว มีฝนตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองชุ่มฉ่ำ อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ จะชนะศึกศัตรูหมู่มารทุกหมู่เหล่า ช้างเผือกเมื่อเกิดมีในบ้านเมืองใด ชาวบ้านหรือเจ้าของช้าง ส่วนมากมักจะต้องนำช้างไปถวายเจ้าเมืองผู้ครองนครบ้านเมืองนั้น ชาวบ้านหรือเจ้าของช้าง จะไม่เลี้ยงเอาไว้เหมือนช้างเชือกอื่นๆ ลักษณะของช้างเผือก ช้างเผือกมีลักษณะ 7 ประการ ดังนี้ 1)ตาขาว มีดวงตาสีขาวเรื่อๆ เหมือนตาน้ำข้าว 2)เพดานขาว มีเพดานปากขาวดูเนื้อในของเผือกมัน 3)เล็บขาว มีเล็บขาวเหมือนงานของมันเองทั้งหมด หนึ่งหุ้มเล็บสม่ำเสมอ 4)พื่นหนังขาว สดคล้ายหม้อดินใหม่ทั่วสรรพางค์กาย 5)ขนหางขาว มีขนที่หางเป็นพวงพุ่ม ลดหลั่นกันจนถึงน่อง 6)ขนขาขาวมีขนทั่วสรรพางค์กายเป็นสีขาวนวล และ 7)อ้นทะขาว มีสคล้ายหม้อดินใหม่ของประชาชนวัดหาดอยแห่งนี้ ถ้าปีไหนเกิดวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติบ้านเมืองแห้งแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แม่น้ำ-บ่อน้ำ แห้งขอดน้ำกินน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการชาวบ้านจะจัดพิธีขอฟ้าขอฝนขึ้นมา โดยเฉพาะจะทำกันในช่วงเดือนกรกฎาคม (เดือนเก้าของทางภาคเหนือ) ก่อนเข้าพรรษาเพราะเป็นฤดูกาลที่ชาวนาจะต้องหว่านกล้า เอาเมล็ดข้าวเปลือกไปหว่านเพาะชำแล้วย้ายไปปลูกดำในนา การทำพิธีขอฟ้าขอฝนจะมีหลายวิธี เช่น การแห่ช้างเผือก การฟังธรรมะเทศนาปลาช่อน (ปล่าจ้อน-ปล่าหลิม) และทำพญาคางคก (คางคก) เป็นต้น ทำขึ้นการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือบางครั้งก็จัดรวมกันทีเดียว การฟังธรรมะเทศนาปลาช่อน หรือพญาคางคก จะจัดขึ้นเป็นจุด ทำกันที่วัดบ้าง ตามแม่น้ำลำ บ้าง ทำกันเกือบทุกหมู่บ้าน แต่การแห่ช้างเผือกนั้นส่วนมากจะเป็นประชาชนที่อยู่ริมน้ำ ชาวบ้านจะ ป่าวประชุมให้มาชุมนุมกันที่ริมทำน้ำ แล้วจัดทำพิธีแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการจักสาน เอาไม้ไผ่มาจักร สานเป็นรูปร่างช้างขนาดพอ ประมาณหุ้มด้วยผ้าขาวหรือดอกฝ้ายขาวตกแต่งให้งดงาม เอาตั้งไว้บน คานหาม พอหามได้ประมาณสี่คน เมื่อทำเสร็จแล้วจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ สวดขอ ฝน ฟังเทศน์ ถวายทานช้างเผือกเสร็จพิธีทางศาสนาแล้วชาวบ้านที่จัดทำนั้นจะแห่ช้างส่งไปตามลำด บั บ้านให้หาสืบทอดกันเป็นจุดๆ แห่ช้างสืบทอดกันไปเช่นนี้จนถึงขุนแม่น้ำลี้ แล้วพักช้างไว้ที่นั่นเป็นอัน เสร็จพิธีกรรม

แม้พิธีกรรมจะเป็นเพียงความเชื่อที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่ แน่นนอนว่าสามารถช่วยได้ในเรื่องของสภาพจิตใจของชาวบ้านให้มีกำลังใจและมีสิ่งยึดมั่นในยามภาวะ วิกฤติความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่แน่นอนเช่นนี้ อีกทั้งยังเป็นการช่วยให้เกิดการรวมตัวกัน

ของชาวบ้าน เกิดความร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรม ประสานสามัคคี จนบางที่อาจจะส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาร่วมกันได้ในอนาคต

สำหรับ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนมีแม่น้ำอยู่สายหนึ่งชื่อ แม่น้ำทาซึ่งเป็นแม่น้ำที่ประชาชนของอำเภอแม่ทาได้ใช้น้ำในการทำเกษตรและอื่นๆ มาหลายชั่วอายุคน แม่น้ำแม่ทานี้จะมีน้ำไหลตลอดฤดูกาล ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในการใช้น้ำมาตลอดมา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนที่ผูกพันและเชื่อมโยงกับสายน้ำ พิธีกรรมแห่ช้างเผือก อันเป็นภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์ลำน้ำของคนในชุมชน ช้างเผือกเป็นช้างมงคลหากเกิดขึ้นในบ้านเมืองใดจะทำให้บ้านเมืองนั้นอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค มีฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล บ้านจะชุ่มฉ่ำอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บจะชนะศึกศัตรูหมู่มารทุกหมู่เหล่า ช้างเผือกเมื่อเกิดขึ้นในบ้านเมืองใดชาวบ้านหรือเจ้าของช้างส่วนมากมักจะนำไปถวายเจ้านครผู้ครองบ้านเมืองนั้น ชาวบ้านหรือเจ้าของช้างจะไม่เลี้ยงเอาไว้เหมือนช้างเชือกอื่นๆ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดออยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่มีความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับพิธีกรรมแห่ช้างเผือกเผือกขอฝนของประชาชนวัดหาดออยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผ่านประเพณีกรรมแห่ช้างเผือก อันเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของการอนุรักษ์ในมิติชุมชน ที่เกี่ยวกับการความอยู่ดีกินดีในชุมชน การสร้างสมดุลให้แก่ธรรมชาติ มีน้ำ มีคน มีป่า โดยการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบริบทชุมชนลุ่มน้ำแม่ทา ผู้วิจัยได้ทำการหาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว คนในพื้นที่ และที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อีกทั้งได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยของนักวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำสู่การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมและให้ได้องค์ความรู้สู่การประยุกต์ และเผยแพร่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝน ของวัดหาดออยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
- 2 เพื่อศึกษาพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดออยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดออยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝน ของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจากเอกสารแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ และประมวลผล

สรุปผลการวิจัย

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝน ของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝน ของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูนนั้นมีหลายหลักธรรมได้แก่

"สัมปรายิกัตถประโยชน์" สัมปรายิกัตถประโยชน์มี 4 อย่าง

1. สัทธาสัมปทา	ถึงพร้อมด้วยศรัทธา
2. สีลสัมปทา	ถึงพร้อมด้วยศีล
3. จาคสัมปทา	ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน
4. ปัญญาสัมปทา	ถึงพร้อมด้วยปัญญา.

1. สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความเชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น เชื่อรวมถึงความเชื่อศรัทธาในพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนก็เช่นเดียวกัน วัดหาดอ้อยแช่ที่ได้ทำพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนก็เช่นกันซึ่งได้ปฏิบัติกันมาช้านานเพราะมีความเชื่อว่าเมื่อทำพิธีแล้วฝนจะตกจริง ๆ

2. สีลสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล คือ รักษากาย วาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ เช่น รักษาศีล 5 และ ศีล 8 หรือ อุโบสถ ชื่อ สีลสัมปทา สำหรับความเป็นผู้ศีลธรรม ความความปกติ รักษาตนเอง รักษาความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงรักษาป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมฝนก็ตกตามธรรมชาติ สามารถปลูกผลตามธรรมได้

3. จาคสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการบริจาคทานเป็นการเฉลี่ยความสุขแก่ผู้อื่น เช่น ให้สิ่งของที่ควรให้แก่บุคคลที่ควรรับ เป็นต้น ชื่อว่า จาคสัมปทา ความหมายตรงนี้การแห่ช้างเผือกขอ

ฝนของวัดหาดอยแห่งนี้ ขณะที่มีการทำซ้างเผือกชาวบ้านก็มามีส่วนร่วม ร่วมด้วยช่วยกันนำสิ่งบริจจาคาการการกิน ปัจจัย และสิ่งของที่ซ้างกินเช่น กล้วย อ้อย และอื่น ๆ ส่วนปัจจัยก็นำไปถวายวัดที่แซ่ซ้างถึงวัดที่ปลายทาง

4.ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ รู้จักบาปบุญ คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เช่น รู้ว่า สิ่งนี้เป็นบาป ควรเว้น สิ่งนี้เป็นบุญ ควรทำ เป็นต้น ชื่อว่า ปัญญาสัมปทาสำหรับตรงนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะความเชื่อที่ปราศจากปัญญาก็จะเป็นความเชื่อที่ผิดๆ สำหรับความเชื่อด้านการแห่ซ้างเผือกของฝนนั้นถือว่าความเชื่อที่ถูกต้อง ประกอบด้วยปัญญาด้วยเหตุที่ชาวบ้านกระทำแล้วได้ผล เห็นผลเป็นที่ประจักษ์

“หลักธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการแห่ซ้างเผือกของวัดหาดอยแซ่ที่จะชี้ให้เห็นหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเชื่อว่าหากการได้ถวายซ้าง นำซ้างมายกยอหรือนำมาสละสลุงกับน้ำขมิ้นส้มป่อย ส่วนซ้าง ในตำนานได้กล่าวว่าชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าได้เกิดเป็นพระยาซ้างได้ หลักธรรมข้อที่ 1.หลักศีลภาวนา เป็นซ้างที่มีความสมบูรณ์มีบุญญาธิการสามารถที่จะทำให้ฟ้าฝนตกลงมาได้ จะเห็นได้ในชาติหนึ่งเกี่ยวกับพระเวสสันดรที่ได้ถวายซ้างเผือกไป เมื่อซ้างตัวนี้อยู่เมืองใดฝนก็จะตกในเมืองนั้นสิ่งนี้เปรียบเสมือนการได้นำซ้างมาสละสลุงกับน้ำขมิ้นส้มป่อยก็ถือว่าฟ้าฝนจะตกลงมา และสิ่งนี้เป็นข้อคุณธรรมที่เรียกว่ามีความเลื่อมใส ส่วนหลักธรรมข้อที่ 2 เกี่ยวกับความสมัคสมานสามัคคีของศรัทธาญาติโยมที่ใจรวมกันเป็นหนึ่ง ใจนี้ในการที่อยากจะได้นำฝนเอาความสามัคคีตั้งเป็นหลัก และหลักธรรมข้อที่ 3 ก็คือความเมตตาเป็นตั้งมั่น เพื่อที่จะเผื่อแผ่โดยศรัทธาที่ได้มานั้นต่างคนต่างจะมีความยิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สิ่งนี้เป็นหลักธรรมที่สำคัญ และหลักธรรมที่ 4 ความเสียสละของตนเพื่อส่วนรวม ในหมู่บ้านเมื่อเกิดเหตุภัยอะไร ผู้คนในหมู่บ้านก็ต่างคนต่างมาช่วยกันเพื่อที่จะมาแก้ไขปัญหามาทางออก” และนี่คือการเสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม สละการทำงานของตนเพื่อมาทำพิธีกรรมแห่ซ้างเผือกนี้จึงเกิดขึ้นมาด้วยความร่วมมือของทุกคนในหมู่บ้าน

“ความมีศรัทธาของชุมชนมาจากความเชื่อยึดถือว่ามันจะเป็นจริงจึงทำให้เกิดประเพณีวัฒนธรรม หากคนรุ่นก่อนได้ทำตัวอย่างนำความรู้ที่มีอยู่ไปบอกกล่าวให้คนรุ่นหลัง เขียวชนก็จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมนี้ยังมีอยู่และอยากที่จะศึกษาสืบทอดต่อไปได้ เราต้องหาวิธีการที่จะทำให้เกิดพลัง หรือทำเป็นกลุ่มทำเป็นคณะจะทำให้เกิดผลที่ดีมากขึ้นหากเราทำได้คนอื่นก็จะทำตามได้

“หลักความสามัคคี การมีส่วนร่วม ประโยชน์ที่ได้คือ เป็นความเชื่อความศรัทธาที่มีพลังทำให้เกิดฝน รอไม่กัวันฝนตก เมื่อคนในชุมชนมารวมตัวกันเกิดความเชื่อมีพลังศรัทธาเชื่อว่าสิ่งใดให้บรรลุลผล และสิ่งนั้นจะบรรลุลผลได้ตามที่เราต้องการ สิ่งนี้คือ พลังของอาณิสสร่วม

พิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ผลการวิจัยพบว่า

ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อย เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองโดยเฉพาะที่ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา ประสบปัญหาภาวะวิกฤตฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล เมื่อมีเหตุการณ์เช่นนี้จึงทำให้ชาวบ้านชาวไร่ที่จะทำการเพาะปลูกข้าว ในพื้นที่ของตำบลทากาศและพื้นที่ใกล้เคียงเกิดความวิตกกังวลในเรื่องของฟ้าฝนที่ไม่ตกตามฤดูกาล แม้กระทั่งน้ำที่หล่อเลี้ยงให้แม่น้ำแม่ทา แม่น้ำ.. ทำให้ผู้คนเดือดร้อน แม้กระทั่งสัตว์ต่างๆก็เดือดร้อนไปด้วย เมื่อใกล้ฤดูกาลจะทำไร่นา สืบต่อกันมานั้นก็คือการจึงทำการสร้างพญาช้างเผือก เพื่อทำพิธีแห่จากวัดหาดอ้อยแช่ ส่งทอดไป เช่น วัดหาดอ้อยแช่แห่ช้างเผือกแห่กลองกัน ใกล้เวลาตอนเย็นจะออกจากวัดประมาณ 16.00 น. พอวัดหาดอ้อยแช่ได้ทำพิธีแห่แล้วก็ส่งไปที่วัดทาหมื่นข้าว วัดทาหมื่นข้าวก็จะระดมศรัทธาญาติโยมให้มาทำพิธีแห่ต่อไปส่งที่วัดทากาศ วัดทากาศก็ส่งมอบไปที่วัดทาศรีบ้าน จนกระทั่งไปถึงปลายทางที่วัดพระธาตุหริภุญชัย กล่าวกันว่าพญาช้างเผือกยึดถือกันมาตั้งแต่สมัยพระเวสสันดร เป็นช้างคู่บ้านคู่เมือง หลวงพ่อได้เล่าอีกว่าเมื่อมีพิธีกรรมการทำช้าง จะลงมติเอาความคิดเห็นของศรัทธาวัดหาดอ้อยแช่ ว่าจะต้องมีการทำตานกล้วยสลากขอบุญไปด้วย การตานสลากขอฝนไม่ได้มีการบังคับให้ญาติโยมหรือภายในครอบครัวนั้นจะต้องจัดแจงสมภาระมาหลังคาเท่าไร แต่ต้องมาด้วยความศรัทธาที่จะเกิดความพร้อมเพรียงกัน ประกาศเชิญชวนผู้คนทั้งหลายมาอนุโมทนาตานกล้วยสลาก และในวันนั้นจะมีการประทานช้างเผือกที่คณะศรัทธาวัดหาดอ้อยแช่จัดทำขึ้น หลังจากเสร็จสิ้นการถวายทานสลากภัต

การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า

หลัก"สัมปรายิกัตถประโยชน์มี 4 อย่าง

1. สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความเชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น ชื่อรวมถึงความเชื่อศรัทธาในพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนก็เช่นเดียวกัน วัดหาดอ้อยแช่ที่ได้

ทำพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนก็เช่นกันซึ่งได้ปฏิบัติกันมาช้านานเพราะมีความเชื่อว่าเมื่อทำพิธีแล้วฝนจะตกจริง ๆ

2. สีสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล คือ รักษากาย วาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ เช่น รักษาศีล 5 และ ศีล 8 หรือ อุโบสถ ชื่อ สีสัมปทา สำหรับความเป็นผู้ศีลธรรม ความความปกติ รักษาตนเอง รักษาความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงรักษาป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมฝนก็ตกตามธรรมชาติ สามารถปลูกพืชผลตามธรรมได้

3. จาคสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการบริจาคทานเป็นการเฉลี่ยความสุขแก่ผู้อื่น เช่น ให้สิ่งของที่ควรให้แก่บุคคลที่ควรรับเป็นต้น ชื่อว่า จาคสัมปทา ความหมายตรงนี้การแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดออยเช่นนั้น ขณะที่มีการทำช้างเผือกชาวบ้านก็มีส่วนร่วม ร่วมด้วยช่วยกันนำสิ่งบริจจาคาการการกิน ปัจจัย และสิ่งของที่ข้างกินเช่น กล้วย อ้อย และอื่น ๆ ส่วนปัจจัยก็นำไปถวายวัดที่แห่ช้างถึงวัดที่ปลายทางคือวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร พระอารามหลวง

4. ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ รู้จักบาปบุญ คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เช่น รู้ว่า สิ่งนี้เป็นบาป ควรเว้น สิ่งนี้เป็นบุญ ควรทำ เป็นต้น ชื่อว่า ปัญญาสัมปทา สำหรับตรงนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะความเชื่อที่ปราศจากปัญญาก็จะเป็นความเชื่อที่ผิดๆ สำหรับความเชื่อด้านการแห่ช้างเผือกขอฝนนั้นถือว่าความเชื่อที่ถูกต้อง ประกอบด้วยปัญญาด้วยเหตุที่ชาวบ้านกระทำแล้วได้ผล เห็นผลเป็นที่ประจักษ์

หลักธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมแห่ช้างเผือกของวัดหาดออยแห่งนี้จะชี้ให้เห็นหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเชื่อว่าหากการได้ถวายช้าง นำช้างมายกยอหรือนำมาสละสลุงกับน้ำขม้นสัมป่อยส่วนช้าง ในตำนานได้กล่าวว่าชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าได้เกิดเป็นพระยาช้างได้ หลักธรรมข้อที่ 1. หลักศีลภาวนา เป็นช้างที่มีความสมบูรณ์มีบุญญาธิการสามารถที่จะทำให้ฟ้าฝนตกลงมาได้ จะเห็นได้ในชาติหนึ่งเกี่ยวกับพระเวสสันดรที่ได้ถวายช้างเผือกไป เมื่อช้างตัวนี้อยู่เมืองใดฝนก็จะตกในเมืองนั้น สิ่งนี้เปรียบเสมือนการได้นำช้างมาสละสลุงกับน้ำขม้นสัมป่อยก็ถือว่าฟ้าฝนจะตกลงมา และสิ่งนี้เป็นข้อคุณธรรมที่เรียกว่ามีความเลื่อมใส ส่วนหลักธรรมข้อที่ 2 เกี่ยวกับความสมัครสมานสามัคคีของศรัทธาญาติโยมที่ใจรวมกันเป็นหนึ่ง ใจนึกในการที่อยากจะได้นำฝนเอาความสามัคคีตั้งเป็นหลัก และหลักธรรมข้อที่ 3 ก็คือความเมตตาเป็นตั้งมั่น เพื่อที่จะเผื่อแผ่โดยศรัทธาที่ได้มานั้นต่างคนต่างจะมีความยิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สิ่งนี้เป็นหลักธรรมที่สำคัญ และหลักธรรมที่ 4 ความเสียสละของตนเพื่อส่วนรวม ในหมู่บ้านเมื่อเกิดเหตุภัยอะไร ผู้คนในหมู่บ้านก็ต่างคนต่างมาช่วยกัน

เพื่อที่จะมาแก้ไขปัญหาละลอก ” และนี่คือการเสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม สละการทำงานของ ตนเพื่อมาทำพิธีกรรมแห่ช้างเผือกนี้จึงเกิดขึ้นมาด้วยความร่วมมือของทุกคนในหมู่บ้าน

3.หลักศรัทธาของชุมชนมาจากความเชื่อยึดถือว่ามันจะเป็นจริงจึงทำให้เกิดประเพณี วัฒนธรรม หากคนรุ่นก่อนได้ทำตัวอย่างนำความรู้ที่มีอยู่ไปบอกกล่าวให้คนรุ่นหลัง เขียวชนก็จะเห็นได้ ว่าพิธีกรรมนี้ยังมีอยู่และอยากที่จะศึกษาสืบทอดต่อไปได้ เราต้องหาวิธีการที่จะทำให้เกิดพลัง หรือทำ เป็นกลุ่มทำเป็นคณะจะทำให้เกิดผลที่ดีมากขึ้นหากเราทำได้คนอื่นก็จะทำตามได้

4.หลักความสามัคคี การมีส่วนร่วม ประโยชน์ที่ได้คือ เป็นความเชื่อความศรัทธาที่มีพลังทำให้เกิด ฝน ร่มไม่กัวันฝนก็ตก เมื่อคนในชุมชนมารวมตัวกันเกิดความเชื่อมีพลังศรัทธาเชื่อว่าจะทำสิ่งใดให้ บรรลุผล และสิ่งนั้นจะบรรลุผลได้ตามที่เราต้องการ สิ่งนี้คือ พลังของอาณิสสร่วม

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ช้างเผือกขอฝนของวัด ทาดอยแช่ จังหวัดลำพูน มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝน ของวัดทาดอยแช่ อำเภอ แม่ทา จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีแห่ช้างเผือกขอฝน ของวัดทาดอยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนนั้น ซึ่งมีหลายหลักธรรมได้แก่

"สัมปรายิกัตถประโยชน์" สัมปรายิกัตถประโยชน์มี 4 อย่าง

1.สัทธาสัมปทา	ถึงพร้อมด้วยศรัทธา
2.ศีลสัมปทา	ถึงพร้อมด้วยศีล
3.จาคสัมปทา	ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน
4.ปัญญาสัมปทา	ถึงพร้อมด้วยปัญญา.

1.สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความเชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ ชั่ว เป็นต้น เชื่อรวมถึงความเชื่อศรัทธาในพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนก็เช่นเดียวกัน วัดทาดอยแช่ที่ได้ ทำพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนก็เช่นกันซึ่งได้ปฏิบัติกันมาช้านานเพราะมีความเชื่อว่าเมื่อทำพิธีแล้วฝน จะตกจริง ๆ

2. สีสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล คือ รักษากาย วาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ เช่น รักษาศีล 5 และ ศีล 8 หรือ อุโบสถ ชื่อ สีสัมปทา สำหรับความเป็นผู้ศีลธรรม ความความปกติ รักษาตนเอง รักษาความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงรักษาป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมฝนก็ตกตามธรรมชาติ สามารถปลูกผลตามธรรมได้

3. จาคสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการบริจาคทานเป็นการเฉลี่ยความสุขแก่ผู้อื่น เช่น ให้สิ่งของที่ควรให้แก่บุคคลที่ควรรับเป็นต้น ชื่อว่า จาคสัมปทา ความหมายตรงนี้การแห่ข้าวเปลือกขอฝนของวัดหาดอยแห่งนี้ ขณะที่มีการทำช่างเผือกชาวบ้านก็มีส่วนร่วม ร่วมด้วยช่วยกันนำสิ่งบริจาคมการการกิน ปัจจัย และสิ่งของที่ช่างกินเช่น กล้วย อ้อย และอื่น ๆ ส่วนปัจจัยก็จำนำไปถวายวัดที่ช่างถึงวัดที่ปลายทาง

4. ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ รู้จักบาปบุญ คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เช่น รู้ว่า สิ่งนี้เป็นบาป ควรเว้น สิ่งนี้เป็นบุญ ควรทำ เป็นต้น ชื่อว่า ปัญญาสัมปทา สำหรับตรงนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะความเชื่อที่ปราศจากปัญญาก็จะเป็นความเชื่อที่ผิดๆ สำหรับความเชื่อด้านการแห่ช่างเผือกขอฝนนั้นถือว่าความเชื่อที่ถูกต้อง ประกอบด้วยปัญญาด้วยเหตุที่ชาวบ้านกระทำแล้วได้ผล เห็นผลเป็นที่ประจักษ์

“หลักธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมแห่ช่างเผือกของวัดหาดอยแห่งนี้จะชี้ให้เห็นหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเชื่อว่าหากการได้ถวายช่าง นำช่างมายกยอหรือนำมาสละสลุงกับน้ำขม้นสัมป่อยส่วนช่าง ในตำนานได้กล่าวว่าชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าได้เกิดเป็นพระยาช่างได้ หลักธรรมข้อที่ 1. หลักศีลภาวนา เป็นช่างที่มีความสมบูรณ์มีบุญญาธิการสามารถที่จะทำให้ฟ้าฝนตกลงมาได้ จะเห็นได้ในชาติหนึ่งเกี่ยวกับพระเวสสันดรที่ได้ถวายช่างเผือกไป เมื่อช่างตัวนี้อยู่เมืองใดฝนก็จะตกในเมืองนั้น สิ่งนี้เปรียบเสมือนการได้นำช่างมาสละสลุงกับน้ำขม้นสัมป่อยก็ถือว่าฟ้าฝนจะตกลงมา และสิ่งนี้เป็นข้อคุณธรรมที่เรียกว่ามีความเลื่อมใส ส่วนหลักธรรมข้อที่ 2 เกี่ยวกับความสมัคสมานสามัคคีของศรัทธาญาติโยมที่ใจรวมกันเป็นหนึ่ง ใจนี้ในการที่อยากจะได้น้ำฝนเอาความสามัคคีตั้งเป็นหลัก และหลักธรรมข้อที่ 3 ก็คือความเมตตาเป็นตั้งมั่น เพื่อที่จะแผ่โดยศรัทธาที่ได้มานั้นต่างคนต่างจะมีความยิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สิ่งนี้เป็นหลักธรรมที่สำคัญ และหลักธรรมที่ 4 ความเสียสละของตนเพื่อส่วนรวม ในหมู่บ้านเมื่อเกิดเหตุภัยอะไร ผู้คนในหมู่บ้านก็ต่างคนต่างมาช่วยกันเพื่อที่จะมาแก้ไขปัญหามาทางออก” และนี่คือการเสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม สละการทำงานของตนเพื่อมาทำพิธีกรรมแห่ช่างเผือกนี้จึงเกิดขึ้นมาด้วยความร่วมมือของทุกคนในหมู่บ้าน

“ความมีศรัทธาของชุมชนมาจากความเชื่อยึดถือว่ามันจะเป็นจริงจึงทำให้เกิดประเพณี วัฒนธรรม หากคนรุ่นก่อนได้ทำตัวอย่างนำความรู้ที่มีอยู่ไปบอกกล่าวให้คนรุ่นหลัง เขียวชนก็จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมนี้ยังมีอยู่และอยากที่จะศึกษาสืบทอดต่อไปได้ เราต้องหาวิธีการที่จะทำให้เกิดพลัง หรือทำเป็นกลุ่มทำเป็นคณะจะทำให้เกิดผลที่ดีมากขึ้นหากเราทำได้คนอื่นก็จะทำต่อได้ “หลักความสามัคคี การมีส่วนร่วม ประโยชน์ที่ได้คือ เป็นความเชื่อความศรัทธาที่มีพลังทำให้เกิดฝน รอไม่กัวันฝนก็ตก เมื่อคนในชุมชนมารวมตัวกันเกิดความเชื่อมีพลังศรัทธาเชื่อว่าจะทำสิ่งใดให้บรรลุผล และสิ่งนั้นจะบรรลุผลได้ตามที่เราต้องการ สิ่งนี้คือ พลังของอานิสสร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพรินทร์ ฦ วนนา ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคำพรล้านนา พบว่า การให้พรใน ล้านนามีมาตั้งแต่สมัยอดีต เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในล้านนา ทำให้มีการนำเอาหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์คำให้พรผสมผสานกับคำให้พรเดิมอย่างลงตัว ของพระสงฆ์ที่ให้พรแก่ ผู้มาทำบุญ ตลอดถึงผู้ใหญ่ให้พรกับผู้น้อยเนื่องในเทศกาลและโอกาสสำคัญต่าง ๆ คำให้พรนั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับประเพณีของคนในล้านนา กล่าวได้ว่างานทำบุญทั้งที่เป็นมงคล และอวมงคลต้องมีคำให้พรจากพระสงฆ์และผู้ใหญ่ที่นับถือ คำให้พรมีการแต่งเติมหรือปรับให้ เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของผู้ที่มาทำบุญในแต่ละคราวไป นอกจากนั้นยังพบว่ามีหลักธรรมที่ สอดคล้องกับการส่งเสริมและพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคม พัฒนาครอบครัว พัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งการ ส่งเสริมการปกครองและการส่งเสริมการปฏิบัติตามแนวทางการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ คำให้ พรทุกบท ทุกตอน ประกอบไปด้วยหลักคุณธรรม จริยธรรม และหัวข้อธรรมที่ผู้ให้พรและการ ศึกษาวิจัย พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ ได้ศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระสูตรต้นตปิฎกกับ การปฏิบัติจริงในลำพูนไว้ว่า ผู้ให้ทานในพระสูตรต้นตปิฎกและการปฏิบัติจริงในลำพูนจะมีลักษณะ คล้ายกัน คือ ผู้ให้ทานที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกเป็นผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าส่วนผู้ให้ ทานในลำพูนปัจจุบันก็ให้ด้วยความศรัทธาในพระรัตนตรัยซึ่งหมายรวมถึงพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน จะ มีจุดแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยก็คือ จากตัวอย่างผู้รับทานในพระสูตรต้นตปิฎกส่วนมากจะเป็น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และที่เป็นพระสงฆ์มีบ้างเพียงส่วนน้อยในการปฏิบัติจริงผู้รับทาน ส่วนมากเป็นพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งก็ถือว่าเป็นผู้แทนพระพุทธเจ้าได้ เพราะเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย อีก อย่างหนึ่ง กลุ่มผู้รับทานที่ไม่ใช่กลุ่มพระสงฆ์ก็มีคือ ผู้ประสพภัย ผู้ยากไร้ เด็กกำพร้า คนชรา เป็นต้น

พิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน

ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่ เมื่อเหตุการณ์บ้านเมือง โดยเฉพาะที่ตำบลทากาศ อำเภอมะนัง ประสบปัญหาภาวะวิกฤตฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล เมื่อมีเหตุการณ์เช่นนี้จึงทำให้ชาวบ้านชาวไร่ที่จะทำการเพาะปลูกข้าว ในพื้นที่ของตำบลทากาศและพื้นที่ใกล้เคียงเกิดความวิตกกังวลในเรื่องของฟ้าฝนที่ไม่ตกตามฤดูกาล แม้กระทั่งน้ำที่หล่อเลี้ยงให้แม่น้ำแม่ทา แม่น้ำ.. ทำให้ผู้คนเดือดร้อน แม้กระทั่งสัตว์ต่างๆก็เดือดร้อนไปด้วย เมื่อใกล้ฤดูกาลจะทำไร่ทำนา สืบต่อกันมานั้นก็คือการจึงทำการสร้างพญาช้างเผือก เพื่อทำพิธีแห่จากวัดหาดอ้อยแช่ ส่งทอดไป เช่น วัดหาดอ้อยแช่แห่ฆ้องแห่กลองกัน ใกล้เวลาตอนเย็นจะออกจากวัดประมาณ 16.00 น. พอวัดหาดอ้อยแช่ได้ทำพิธีแห่แล้วก็ส่งไปที่วัดทาหมื่นข้าว วัดทาหมื่นข้าวก็จะระดมศรัทธาญาติโยมให้มาทำพิธีแห่ต่อไปส่งที่วัดทากาศ วัดทากาศก็ส่งมอบไปที่วัดทาศรีบ้าน จนกระทั่งไปถึงปลายทางที่วัดพระธาตุหริภุญชัย กล่าวกันว่าพญาช้างเผือกยึดถือกันมาตั้งแต่สมัยพระเวสสันดร เป็นช้างคู่บ้านคู่มือง หลวงพ่อได้เล่าอีกว่าเมื่อมีพิธีกรรมการทำช้าง จะลงมติเอาความคิดเห็นของศรัทธาวัดหาดอ้อยแช่ ว่าจะต้องมีการทำตานกล้วยสลากขอบุญไปด้วย การตานสลากขอฝนไม่ได้มีการบังคับให้ญาติโยมหรือภายในครอบครัวนั้นจะต้องจัดแจงสัมาธะมาหลังคาเท่าไร แต่ต้องมาด้วยความศรัทธาที่จะเกิดความร่วมมือเพียรกัน ประกาศเชิญชวนผู้คนทั้งหลายมาอนุโมทนาตานกล้วยสลาก และในวันนั้นจะมีการประทานช้างเผือกที่คณะศรัทธาวัดหาดอ้อยแช่จัดทำขึ้น หลังจากเสร็จสิ้นการถวายทานสลากภัต สอดคล้องกับพระ มหาสุทิตย อากาโร (อบอ่น) “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรม พระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่างๆ ของล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า ล้านนาหรือภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน ความเป็นมาที่ยาวนาน เริ่มตั้งแต่อาณาจักรโยนกแถบลุ่มแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย และอาณาจักรหิรัญนครเงินยาง หรือเมืองเชียงแสน มาปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนในสมัยหริภุญชัย (พ.ศ.1204) และเจริญสูงสุดใน สมัยราชวงศ์มังรายที่มีนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่เป็นราชธานี (พ.ศ.1839 -2101) ความเจริญของล้านนานั้นมีความเป็นมาควบคู่กับพระพุทธศาสนา ซึ่งก่อให้เกิดการจนากรรมพระพุทธศาสนาที่สำคัญ เช่น มังคลัตถิยปิณี จักรวาฬปิณี ที่รจนาขึ้นโดยพระสิริมังคลาจารย์ ชินกาลมาลีปกรณ์ และวชิรารัตนสังคหะ ที่รจนาโดยพระรัตนปัญญาเถระ รวมถึงวรรณกรรมของพระเถระรูปอื่นๆ ในล้านนาที่ถือว่า เป็นวรรณกรรมชั้นครูที่มีความไพเราะและชั้นเชิงในการแต่งที่ให้อรรรถรสและความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งได้เป็นแบบอย่างของการจนากรรมหรือคัมภีร์ธรรมทางพระพุทธศาสนา

ล้านนาในยุคต่อมา และแต่ละเรื่องล้วนมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมที่ทำให้ทราบถึงความเป็นมาและบริบททางสังคมในล้านนาได้เป็นอย่างดีปราชญ์ให้ผู้รับพรได้มีกำลังใจและนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดผลดีกับชีวิตตลอดต่อไป พระมหาวัฒน์ วฑฒนเมธี (อุปคำ) ได้ศึกษาเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในภาษิตล้านนา พบว่า คติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของล้านนาชนทุกระดับชั้น ซึ่งชาวล้านนาผู้มีภูมิปัญญาได้น้อมนำเอาคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมเรื่องจิตวิญญาณมาสอดแทรกผสมผสานกันโดยใช้ภาษาถิ่น หรือภาษาพื้นเมืองมาถ่ายทอดผ่านสื่อวรรณกรรมทั้งประเภทมุขปาฐะ และลายลักษณ์อักษรโดยการประยุกต์ถ้อยคำ ให้มีการสัมผัสสอดคล้องกัน

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ พบว่า ได้มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของประเพณีการทำบุญสลากภัตวัดตากฟ้าพระอารามหลวงอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการศึกษาแนวอนุรักษ์ และสืบสานประเพณีเท่านั้น ส่วนเอกสาร งานวิจัยอื่น ๆ ก็กล่าวถึงการทำบุญให้ทาน อาณิสสเกี่ยวกับการให้ทานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีการกล่าวถึงเรื่องของสลากในบางประเด็น แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในสลากภัตโดยตรง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าจากเนื้อหาที่มีความเกี่ยวเนื่องสอดคล้อง และสามารถเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับเรื่องของสลากภัต เพื่อเป็นฐานแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

**การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่
อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า**

1) หลัก"สัมปรายิกอตถประโยชน์มี 4 อย่าง 1.สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความเชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น ชื่อรวมถึงความเชื่อศรัทธาในพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนก็เช่นเดียวกัน วัดหาดอ้อยแช่ที่ได้ทำพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนก็เช่นกันซึ่งได้ปฏิบัติกันมาช้านานเพราะมีความเชื่อว่าเมื่อทำพิธีแล้วฝนจะตกจริง ๆ 2.ศีลสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีลคือ รักษากาย วาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ เช่น รักษาศีล 5 และ ศีล 8 หรือ อุโบสถ ชื่อ ศีลสัมปทา สำหรับความเป็นผู้ศีลธรรม ความความปกติ รักษาตนเอง รักษาความเชื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงรักษาป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร และธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมฝนก็ตกตามธรรมชาติ สามารถปลูกพืชผลตามธรรมได้ 3.จาคสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการบริจาคทานเป็นการเฉลี่ยความสุขแก่ผู้อื่น เช่น ให้สิ่งของที่ควรให้แก่บุคคลที่ควรรับ เป็นต้น ชื่อว่า จาคสัมปทา ความหมายตรงนี้การแห่

ข้างเผือกของฝนของวัดหาดอ้อยแสนนั้น ขณะที่มีการทำข้างเผือกชาวบ้านก็มีส่วนร่วม ร่วมด้วยช่วยกันนำสิ่งบริจาการการกิน ปัจจัย และสิ่งของที่ข้างกินเช่น กล้วย อ้อย และอื่น ๆ ส่วนปัจจัยก็นำไปถวายวัดที่แชข้างถึงวัดที่ปลายทางคือวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร พระอารามหลวง 4.ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ รู้จักบาปบุญ คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เช่น รู้ว่า สิ่งนี้เป็นบาป ควรเว้น สิ่งนี้เป็นบุญ ควรทำ เป็นต้น ชื่อว่า ปัญญาสัมปทา

สำหรับตรงนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะความเชื่อที่ปราศจากปัญญาก็จะเป็นความเชื่อที่ผิดๆ สำหรับความเชื่อด้านการแห่ข้างเผือกของฝนนั้นถือว่าความเชื่อที่ถูกต้อง ประกอบด้วยปัญญาด้วย เหตุที่ชาวบ้านกระทำแล้วได้ผล เห็นผลเป็นที่ประจักษ์

2) หลักธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมแห่ข้างเผือกของวัดหาดอ้อยแช่ที่จะชี้ให้เห็นหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเชื่อว่า การได้ถวายข้าง นำข้างมายกยอหรือนำมาสละสลุงกับน้ำขม้นสัมป่อย ส่วนข้าง ในตำนานได้กล่าวว่าชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าได้เกิดเป็นพระยาข้างได้ หลักธรรมข้อที่ 1. หลักศีลภาวนา เป็นข้างที่มีความสมบูรณ์มีบุญญาธิการสามารถที่จะทำให้ฟ้าฝนตกลงมาได้ จะเห็นได้ในชาติหนึ่งเกี่ยวกับพระเวสสันดรที่ได้ถวายข้างเผือกไป เมื่อข้างตัวนี้อยู่เมืองใดฝนก็จะตกในเมืองนั้น สิ่งนี้เปรียบเสมือนการได้นำข้างมาสละสลุงกับน้ำขม้นสัมป่อยก็ถือว่าฟ้าฝนจะตกลงมา และสิ่งนี้เป็นข้อคุณธรรมที่เรียกว่ามีความเลื่อมใส ส่วนหลักธรรมข้อที่ 2 เกี่ยวกับความสมัคสมานสามัคคีของศรัทธาญาติโยมที่ใจรวมกันเป็นหนึ่ง ใจนึกในการที่อยากจะได้น้ำฝนเอาความสามัคคีตั้งเป็นหลัก และหลักธรรมข้อที่ 3 ก็คือความเมตตาเป็นตั้งมั่น เพื่อที่จะเผื่อแผ่โดยศรัทธาที่ได้มานั้นต่างคนต่างจะมีความยิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สิ่งนี้เป็นหลักธรรมที่สำคัญ และหลักธรรมที่ 4 ความเสียสละของตนเพื่อส่วนรวม ในหมู่บ้านเมื่อเกิดเหตุภัยอะไร ผู้คนในหมู่บ้านก็ต่างคนต่างมาช่วยกัน เพื่อที่จะมาแก้ไขปัญหามาทางออก” และนี่คือการเสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม สละการทำงานของตนเพื่อมาทำพิธีกรรมแห่ข้างเผือกนี้จึงเกิดขึ้นมาด้วยความร่วมมือของทุกคนในหมู่บ้าน

3) หลักศรัทธาของชุมชนมาจากความเชื่อยึดถือว่ามีนจะเป็นจริงจึงทำให้เกิดประเพณีวัฒนธรรม หากคนรุ่นก่อนได้ทำตัวอย่างนำความรู้ที่มีอยู่ไปบอกกล่าวให้คนรุ่นหลัง เขียวชนก็จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมนี้ยังมีอยู่และอยากที่จะศึกษาสืบทอดต่อไปได้ เราต้องหาวิธีการที่จะทำให้เกิดพลัง หรือทำเป็นกลุ่มทำเป็นคณะจะทำให้เกิดผลที่ดีมากขึ้นหากเราทำได้คนอื่นก็จะทำตามได้

4) หลักความสามัคคี การมีส่วนร่วม ประโยชน์ที่ได้คือ เป็นความเชื่อความศรัทธาที่มีพลังทำให้เกิดฝน รอไม่กัวันฝนก็ตก เมื่อคนในชุมชนมารวมตัวกันเกิดความเชื่อมีพลังศรัทธาเชื่อว่าจะทำให้สิ่งใด

ให้บรรลุลผล และสิ่งนั้นจะบรรลุลผลได้ตามที่เราต้องการ สิ่งนี้คือ พลังของอานิสงส์รสอดคล้องกับ **พระครูพิสัยปริยัติกิจ (แก่น อคฺควณฺโณ)** ได้ศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมการให้หิ้งพุทฺธในสังคมไทย พบว่า การให้อภัย เป็นการแสดงออกในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย คือ ผู้ให้อภัย กับผู้รับการอภัย การให้อภัยใช้กับเรื่องของคนเฉพาะมนุษย์เท่านั้น ในโลกแห่งประสบการณ์ทางจริยธรรมซึ่งสามารถเข้าใจ และรับผิดชอบการกระทำของตนเองได้คือเราจะต้องเรียกร้องการให้อภัย จากบุคคลปกติที่มีวุฒิภาวะรู้จักผิดชอบชั่วดีแล้วเท่านั้น เราจะไม่เรียกร้องการให้อภัยจากเด็ก ๆ ที่ยังไม่สามารถรู้เรื่องผิดชอบชั่วดี คนวิกลจริต และสัตว์เดรัจฉานที่แสดงพฤติกรรมตามสัญชาตญาณ

สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์หลักพุทฺธธรรมที่ปรากฏในพิธีแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน” ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย ด้านการวิเคราะห์หลักพุทฺธธรรมที่ปรากฏในพิธีแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน ไว้ดังต่อไปนี้

หลักพุทฺธธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่

1. “สัมปรายิกัตถประโยชน์” สัมปรายิกัตถประโยชน์มี 4 อย่าง

- 1) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา
- 2) สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล
- 3) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน
- 4) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา

2. หลักศรัทธา คือความเชื่อเรื่องพิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่

3. หลักสามัคคีธรรม หลักการมีส่วนร่วม ในการทำพิธีการแห่ช้างเผือกเพื่อขอฝน ของวัดหาดอ้อยแช่ และเครือข่ายวัดต่าง ๆ เครือข่ายของชนคม ชุมชน

พิธีกรรมแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน

การทำพิธีกรรมแห่ช้างเผือกจะเห็นไม่ทั่ววัด ในอำเภอมะนัง ส่วนมากจะจัดในช่วงเดือน 9 หรือเดือน 10 เดือนของคนเหนือ เป็นประเพณีที่ไว้อาลัย ซึ่งมีความเชื่อตั้งแต่โบราณว่าถ้าปีไหน หรือเมื่อถึงฤดูฝนแล้วฝนไม่ตกตามฤดูกาล เข้ายากหมากแพง หรือเป็นช่วงแล้ง ก็จะได้ทำการเทศน์ธรรมกลางลำน้ำ ทำพิธีกรรมแห่ช้างเผือก ทำพิธีขอฝน

หลักพุทฺธธรรมสามารถประยุกต์ใช้กับพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนของวัดหาดอ้อยแช่อย่างกลมกลืน อันได้แก่หลัก

๑. “สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔”

๒...หลักศรัทธา คือความเชื่อในพิธีกรรม

๓. หลักสามัคคีธรรมในความร่วมมือในการประกอบพิธีกรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยทั้งหมดที่วิเคราะห์และสรุปเพื่อนำเสนอนั้น คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรมอำเภอ วัฒนธรรมจังหวัด องค์กรส่วนท้องถิ่น คณะสงฆ์ ผู้นำชุมชน สถานศึกษา ควรให้ความสำคัญ และส่งเสริมสนับสนุนให้ประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมท้องถิ่นให้สืบเนื่องต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อยึดเชื่อมโยงเครือข่ายให้กว้างไกลถึงระดับจังหวัด

References

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เกษม จันทรแก้ว และนิพนธ์ ตั้งธรรม. (2525). หลักปฏิบัติการในการจัดการลุ่มน้ำ.

กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จุฑารัตน์ ชมพันธ์. (2555). “The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement”. โดย James L. Creighton. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม. ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน): 133-134.

จินตวิทย์ เกษมสุข. (2554). “การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม”. เอกสารประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง หมวดวิชาการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ไฉน สนสกุล. (2535). การอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม.

ฉลาด จันทรสมบัติ. (2553) “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น”. วารสารการบริหารและพัฒนา. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน) : 176.

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 9 เรื่อง “พุทธวิธี และวิถีครูบา กับการแก้ปัญหาวิกฤติโลก”

(The Buddhist and Kruba Methods to Solve the World Crisis) วันที่ 25 มีนาคม 2566

ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน : จากอดีตจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.

พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ. (2541). คำานการขอฝน. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 34.นนทบุรี: เอส.อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์.

พระมหาโยธิน โยธโก. (2562) “หลักนิยาม 5 กับระบบนิเวศวิทยา”. วารสารศิลปการจัดการ. ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม: 173-18

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2537). คนไทยกับป่า. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม